

SADRŽAJ

I – Uvod

II - Pregled dosadašnjih istraživanja klasicizma u srpskoj arhitekturi

III – Pojmovno određenja klasicizma. Način istraživanja pojave klasicizma. Osobnosti klasicizma.

- *Pojmovno određenje*
- *Istraživanje pojave klasicizma*
- *Koreni i paradigme klasicizma*
- *Morfološke osobine klasicizma*
- *Topološke odlike klasicizma*
- *Klasicistički urbanizam*
- *Tipološke odlike klasicizma*

IV - Nastanak klasicizma u Evropi. Primeri. Kasnije pojave klasicizma u svetu

- *Klasicizam druge polovine 18. i prve polovine 19. veka*
- *Klasicizam sa kraja 19. i u prvoj polovini 20. veka*
- *Delimična obnova klasicizma sa kraja 20. i početkom 21.veka*

V – Klasicizam u Kneževini Srbiji, Kraljevini Srbiji, Vojvodini, prostoru Srbije unutar Kraljevine Jugoslavije i SFRJ

- *Periodizacija klasicizma u kontekstu razvoja novije arhitekture u Srbiji*
- *Klasicizam u kneževini Srbiji*
- *Klasicizam u kraljevini Srbiji*
- *Klasicizam u Vojvodini*
- *Klasicizam na prostoru Srbije unutar kraljevine Jugoslavije - objekti akademiziranog klasicizma*
- *Klasicizam na prostoru Srbije unutar kraljevine Jugoslavije - objekti modernizovanog klasicizma*

VI – Zaključak

- *klasicizmu u istoriji arhitekture*
- *Klasicizam u dinamici arhitektonske forme i opažanja; topološki kvaliteti*
- *Klasicizam u domaćoj istoriji arhitekture*
- *Misaona podloga klasicizma*

VII – Literatura, Izvori

* * *

IV - KLASICIZAM U KNEŽEVINI SRBIJI, KRALJEVINI SRBIJI, VOJVODINI, SRBIJI UNUTAR KRALJEVINE JUGOSLAVIJE

Periodizacija klasicizma u kontekstu razvoja novije arhitekture u Srbiji

Klasicističku arhitekturu koja se pojavljuje na teritoriji Kneževine i Kraljevine Srbije, Vojvodine i na prostoru Srbije unutar Kraljevine Jugoslavije možemo pratiti kroz sledeće periode:

Protoklasicizam – vreme početka 19. veka, kada se ovaj stil tek širio po zapadnoj Evropi, a u ovdašnjim krajevima ga nalazimo tek u naznakama na pojedinim objektima, najčešće pomešanog sa do tada preovlađujućim načinima gradnje – orijentalnim (na prostorima pod otomanskom okupacijom) ili baroknim (na prostoru Vojvodine u okviru austrijskog carstva)¹.

Odlike balkanske arhitekture (bondručna gradnja, centralizovane osnove, kubične jednostavne forme, dokasti, beli zidovi sa izduženim, često udvojenim prozorima od tamne stolarije, plitki kosi krovovi pokriveni ćeramidom i tremovi) ostavili su svoj trag na ovoj hibridnoj arhitekturi. Iz klasicizma su prisutni simetrija, ulazi sa portikom, upotreba pilastara i derivirana ornamentika. Ovo stvara neobičnu mešavinu koja, i pored svoje neveštosti, čini

1 "Otuda je veoma nekritički preslikavati umetničke tendencije u evropskoj umetnosti na srpsku sredinu samo na osnovu izolovanih detalja ili slučajnih hronoloških podudarnosti. Israživajući razvoj srpske kulture bili su u prošlosti ponekad skloni da svaki pilastar, svaki ornament koji podseća na klasične arhitektonske redove, pa čak i samo hronološko određenje objekta pripisu duhu klasicizma. Obimno istraživanje šezdesetih godina prošlog veka pod rukovodstvom istoričara umetnosti Miodraga Kolarića obuhvatilo je upravo sve što je u srpskim krajevima građeno u periodu između 1790. i 1848. godine, pod pretpostavkom da se evropski klasicizam pojavljuje u Srbiji i u svim srpskim krajevima. Ovim istraživanjima bili su obuhvaćeni i Miloševi konaci, koji u suštini pripadaju balkanskoj graditeljskoj tradiciji, ili kasnobarokni stambeni objekti, kakva su dela Dimitrija Davidovića u Zemunu." - Zoran Manević, *Klasicizam u srpskoj arhitekturi*, Zbornik matice srpske za klasične studije 4-5, Novi Sad 2002 – 2003. str. 123-124.

iskorak ka evropskoj arhitekturi.

Sa severne strane granice, u Vojvodini, prisutni su objekti na kojima su pored nastupajućeg klasicizma, prisutne i osobine prethodnog baroka. On se primećuje kroz bogatu (ponekad opterećujuću) floralnu dekoraciju, derivirane osnovne elemente arhitekture (u kojima su primenjeni postupci multiplikacije, prosecanja, preseka više elemenata sa stapanjem u celinu), čestim motivom elipse koji se primećuje u osnovama i formi, dinamičnim kontrastima svetlo-tamno, zatalasanim zidovima, kitnjastim zvoncima itd. Kako se, u osnovi, radi o stilu koji takođe koristi klasični jezik kao i klasicizam, ponekad je potrebna iscrpna analiza da bi se razlučili elementi jednog, odnosno drugog stila. U svakom slučaju, ova kombinacija deluje mnogo harmoničnije nego pandan sa južne strane granice.

Klasicizam (1815-1850) u punom smislu reči – aktuelan je tokom prve polovine 19. veka. Tada se osobenosti stila pojavljuju na iskristalisan način, kada ih možemo pronaći i istražiti sa svim stilskim karakteristikama, znajući da one korespondiraju sa svojim pandanima na evropskoj sceni. Karakteru ovih građevina je posvećen najveći deo ovog rada i zbog toga odlike tog stila ovde nećemo ponavljati. U to vreme je još uvek prisutno orijentalno nasleđe, ali i veliko raspoloženje u srpskom stanovništvu da se sa tim raskrsti. *Ova dva perioda su karakteristični za Kneževinu Srbiju i Vojvodinu unutar Austrijskog carstva.*

Zakasneli, evocirani klasicizam (1850-1893) pojavljuje se u Kraljevini Srbiji, na pojedinim objektima, u vreme kada je romantizam preovlađujući pravac u koncipiranju arhitekture. Vreme druge polovine 19. veka karakteriše otklon od racionalizma, okretanje ka arhitekturi srednjeg veka, misticizmu i egzaltiranim raspoloženjima u umetnosti kao protivteža nadirućim, gotovo zastrašujućim promenama koje je donosila industrijska revolucija. Oživljavanje hrišćanske crkvene arhitekture (neogotika na zapadu, neovizantija na istoku), obnova renesanse i baroka, ponekad i klasicizma, u kombinaciji sa novim konstrukcijama i materijalima (kovano gvožđe, beton, velike staklene površine), zatim proširenje tipologije objekata na nove programe (železničke stanice, robne kuće, magazini, industrijski objekti, banke, berze) na najbolji način oslikavaju ustalasanost i ponekad zbrkane tokove razvoja društva koju je donosila industrijalizacija, sa jedne, i otpor tehničkom progresu, u vidu istoricističkog

eskapizma, sa druge strane. U ovom kontekstu, klasicizam se pojavljuje kao jedan u mnoštvu evociranih stilova i na njemu se može primetiti napredak u programima, razvoj konstruktivnog sistema, primena novih tehnika, kao i razvijenost oblikovne teme, koja je na višem nivou od objekata nastalih u prvoj polovini 19. veka. Konačni proizvod ovog sukoba stilova iznađen je u akademizmu, koji je u sebi nosio klasicističku koncepciju i primarnu kompoziciju, dok je razrada teme, kao i sekundarna plastika, dobijala osobenosti drugih stilova (renesansa, barok, nacionalni stilovi).

Topologija zgrada iz ovog vremena nastavlja tradiciju koja je trasirana još u klasicizmu. Za javna zdanja, to je ulazna partija na pristupnoj fasadi u osovini simetrije, koja se produžava u aulu i dalje ka monumentalnom stepeništu; odatle komunikacije vode ka hodnicima jednotrakta koji su najčešće organizovani oko unutrašnjeg dvorišta. Na hodnike se naslanjaju radne prostorije, a na samom kraju su mokri čvorovi. Ovde su još dominantne anticipirane geometrizovane pravilne prostorne šeme. Pored ovih, pojavljuju se i novi prostorni zadaci (peroni, skladišta, natkriveni atrijumi), koji se inkorporiraju u pomenute šeme, od slučaja do slučaja.

Obnovljeni, akademski klasicizam (1893-1935) pojavljuje se na samom kraju 19. veka kao reakcija na veliki razvoj romantizma prethodnih pedesetak godina. U njegovoj osnovi je odbacivanje ideja koje su bile dominantne prethodnih pedesetak godina i želja da se reafirmiše razum u odnosu na osećajnost. Sa druge strane, pojavljuje se i novi trend, koji ima nameru da zameni klasični izražajni repertoar novim pristupom, u vidu art nuvoa. On je ostao više u domenu formalnog, jer je nosio izvesne aspekte tradicionalnog tretiranja kompozicije (simetrija, trodelna podela, subordinacija elemenata) i novih tema (organska talasasta ornamentika, velike staklene površine, dinamične forme, novi materijali kao što su keramika, mesing, inkrustracije, bojeno staklo).

Obnovljeni klasicizam je stil koji se paralelno razvijao i predstavljao je izraz onih krugova koji nisu bili skloni frivolnosti i, ponekad, šokantnosti art nuvoa. Međutim, to više nije bio svedeni i transcendentni klasicizam osamnaestog i prve polovine devetnaestog veka, već stil na kome je istoricizam devetnaestog veka ostavio trag. Na ovdašnjim prostorima je dobio snažan zamah posle Prvog svetskog rata, potpomognut od vlasti, a karakteriše ga veliki doprinos ruskih arhitekata – emigranata i njihove (pretežno petrogradske) škole. Svakako da su i

domaći arhitekti imali velike domete, a opšta karakteristika ovog perioda je razvoj i usložnjavanje arhitektonskog projektnog i oblikovnog programa, kao i upliv elemenata akademizma². Konačni rezultat su raskošne i monumentalne kompozicije gde su prisutne razvijene osnove, a fasadnu kompoziciju odlikuje bogat repertoar upotrebljenih elemenata u vrlo strogoj koordinaciji i subordinaciji. Pored tradicionalnog izražajnog repertoara uvode se elementi vojne heraldike (štitovi, oklopi, kartuši, skulpture boraca itd.), tako da je cela kompozicija imala često paradni prizvuk. Vrlo uopšteno rečeno, možemo primetiti da je u kompozicijama ruskih arhitekata primenjen obimniji izražajni repertoar.

Modernizovani klasicizam³ (1932-1941) je pojava hibridnih formi koje su se javile sa razvojem modernizma; jedan broj autora, koji je imao jako klasično obrazovanje, nije želeo u potpunosti da ga se liši, već je svojim projektima dodao metode karakteristične za modernu arhitekturu. Ovi postupci se mogu primetiti u oblikovanju, dok je topološka koncepcija prostora i osnovna kompozicija klasična, tako da je konačni rezultat moderno-klasičan, najčešće u vrlo monumentalnom izrazu⁴. Kao i kod svih hibrida, aspekti jednog ili drugog pristupa mogu da prevladavaju, najčešće u zavisnosti od afiniteta autora. Aspekti modernog se mogu primetiti u formalnim postupcima: insistiranjem na kubičnim

2 "Arhitektura neoklasicizma, koja je ostavila dubok trag u srpskoj umetnosti prve polovine devetnaestog veka, delimično je obnovljena u akademizmu druge polovine stoleća. Uz renesansnu i baroknu, neoklasicistička morfologija je postala okosnica hijerarhizovane arhitekture profanih javnih i privatnih zgrada. Umesto ornamentike plastike u klasicizmu prve polovine veka, u akademizmu se više naglašava arhitektonska (pilastr, puni i polustubovi, natprozorni timpanoni, parapetni pojasevi, kordonski venci, kupole, atike, mansardni krovovi, balustrade, edikule, niše, i dr.)"- Aleksandar Kadijević, *Estetika arhitekture akademizma (XIX-XX vek)*, Beograd, 2005. str 298.

3 „Pre nekoliko godina, u tekstovima o modernoj arhitekturi bilo je moguće napisati da su individualisti s kraja devetnaestog i početka dvadesetog veka, koji su prvi svesno prekinuli sa nominalnom disciplinom obnove stilova, eksperimentalno ustanovili *Novu tradiciju* (New Tradition). Ona je tada izgledala kao neka vrsta stila u kome je zajednički imenitelj različitih obnova bio sačuvan i stopljen sa novom naukom o građenju. Danas nam se čini mnogo tačnijim da radove te starije generacije arhitekata nazovemo polumodernim. Sve do posle rata nije bilo prave integracije u stilu.“ (H. Rasel-Hičkok – F. Džonson, *Internacionalni stil*, Beograd 1990. str. 5)

4 Podrobnju analizu fenomena pojave monumentalizma u međuratnoj arhitekturi 20. veka videti u: Aleksandar Kadijević, *Ideološke i estetske osnove uspona evropske monumentalne arhitekture u četvrtjoj deceniji dvadesetog veka*, Istorijski časopis knj. XLV-XLVI (1998-1999.) str 255-277.

formama, uvođenjem velikih apstraktnih površina, povezivanjem prozora u nizove, postavljanjem jarbola za zastavu kao akcenat kompoziciji, eliminaciji ornamentike.

Važno je osvrnuti se i na kontekst u kome je ovakva arhitektura nastala. Van klasicizma, na sceni je art deko zamenio prethodni art nuvo. Karakteriše ga stepenasto modelovanje masa, vertikalizam, geometrizovana i cik-cak ornamentika, skupi materijali (hrom, fajans, ebonovina, bojeno staklo), dok se topološko rešavanje osnova kretalo u okvirima koje su zacrtane još u devetnaestom veku, uz proširenje programa. Posle velike ekonomske krize, art deko je zamenila arhitektura koja se u zapadnoj literaturi kvalifikuje kao *Streamline modern*, stil koji karakterišu simetrija, monumentalni ulazi, aerodinamične linije, preovlađujuća horizontalnost uz plasiranje vertikalnog kontrapunkta (jarbol, kula), ekonomični materijali uz zadržavanje veoma svedene ornamentike u vidu profilacija, reljefnih medaljona ili statičnih skulptura. Kod nas se ovaj trend najčešće kvalifikovao kao *rana moderna* i veoma je prisutan u arhitekturi Beograda i delimično Niša. Evolucija minimalizacije formi je odvela ka kubizmu u arhitekturi, koji je svoj materijalni izraz našao u strukturalističkim i funkcionalističkim kompozicijama. Bitno je reći da se funkcionalizam nameće kao projekantski postupak od koga se razvija i forma („forma prati funkciju“ – Luis Saliven) i to je princip koji će suvereno vladati modernizmom. Odbačene su anticipirane pravilne geometrijske šeme, a zamenile su ih topologije izvedene iz funkcionalne šeme kretanja i formiranja radnih mesta. *Upravo je ova promena u topološkom pristupu izmenila arhitektonsko oblikovanje i u potpuni zasenak bacila sve klasične stilove.* Asimetrija, apstrakcija, isticanje konstrukcije, dinamične kompozicije bez autonomnosti potcelina i ergonomija su principi koji su se razvili iz ovakvog topološkog projektantskog pristupa, stvarajući potpuno novi jezik arhitekture, potpuno drugačiji od jezičkog sistema stvaranog hiljadama godina.

Ovaj kontekst je važan da bi smo videli i razumeli moderno – klasične hibridne forme koje smo uočili u domaćoj arhitekturi, koji su pored hipertrofiranih i ogoljenih formi klasicizma (karakterističnog za totalitarne režime) prisutni u domaćoj predratnoj arhitekturi.

Obnovljeni klasicizam i modernizovani klasicizam mogu se identifikovati najviše u arhitekturi na prostoru Srbije unutar Kraljevine

Jugoslavije.

Posle Drugog svetskog rata, klasicizam nestaje, a izvesni aspekti klasičnog tretiranja forme (trodelna podela tela, subordinacija elemenata, redukovana ornamentika itd.) mogu se primetiti na socrealističkoj arhitekturi prve polovine pedesetih godina. Posle raskida sa istočnim blokom i napuštanjem socrealističke arhitekture, nastupa period moderne, koji je do osamdesetih godina bespogovorno vladao. U ovom periodu nema tragova klasičnog. Samo se u arhitekturi zgrade SIV-a mogu primetiti blage reminiscencije na klasicizam, u vidu simetrije, monumentalnosti i proporcija, ali je ceo objekat izveden u funkcionalističkom i strukturalističkom duhu. Osamdesetih godina nastupa period postmodernizma, koji je u svoj rečnik uključio neke teme klasične arhitekture (uvođenje klasičnih elemenata i njihove subordinacije, simetriju, ornamentiku, ali sve u deriviranom i najčešće namerno netačnom obliku, da bi se dobio novi stilski izraz). U ovom periodu raste ponovo interesovanje za arhitekturu prošlosti, pa i klasicizam (vidljivo u radovima Majkla Grejvsa, Alda Rosija i Rikarda Bofilja). On se u domaćoj arhitekturi pojavljuje u vidu inspiracije i asocijacije na klasično, i to na objektima JINPROS – SDPR i zgradi Elektroprivrede Srbije. Uzmicanje postmoderne arhitekture koju je zamenio obnovljeni, drugi modernizam, ove poslednje tragove klasičnog isključuje iz svog rečnika. Obnovljeni klasicizam sa početka 21. veka (koji smo pomenuli u prethodnom poglavlju) u domaćoj arhitekturi se nije pojavio.

Prikazani pregled i primeri koji slede na najbolji način prikazuju evoluciju klasicizma, od rudimentarnih formi, preko razvoja i punog razmaha, sve do poslednjih tragova utopljenih u nastupajući moderni stil i nestajanje klasicizma sa scene.

Sl. 57 Opšti izgled zgrade

Sl. 58 Bočni izgled

Sl. 59 Pročelje

Kuća Miloja Božića (danas Muzej pozorišne umetnosti) u Beogradu

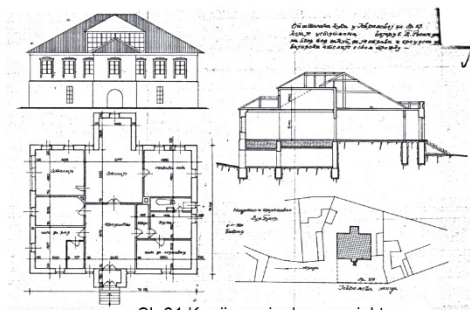
Sl. 60 Ulazna partija

Izvor: spomeničko nasleđe Srbije, Beograd 1998

Sl. 62 Enterijer

Izvor: spomeničko nasleđe Srbije, Beograd 1998

Sl. 61 Kopija originalnog projekta

Dokumentacija Zavoda za zaštitu spomenika kulturne baštine grada Beograda

Sl. 63 Pročelje zgrade

Izvor: spomeničko nasleđe Srbije, Beograd 1998

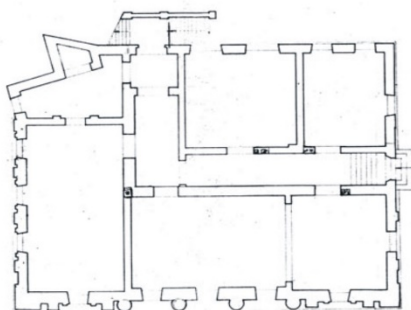
Kuća Cvetka Rajovića (Realka) danas Pedagoški muzej u Beogradu

Sl. 64 Izgled iz ulica Uzun Mirkove i Pariske

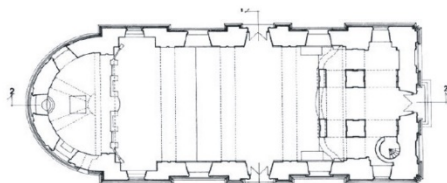

Sl. 65 Pročelje objekta

Sl. 66 Osnova prizemlja

Dokumentacija Zavoda za zaštitu spomenika kulture grada Beograda

Sl. 67 Osnova prizemlja

Izvor: Riranko Vujović, Umetnost obnovljene Srbije 1791-1848, Beograd 1986

Saborna crkva u Beogradu

Sl. 68 Gravira perspektivnog izgleda iz 19. veka
(Izvor: www.skyscrapercity.com)

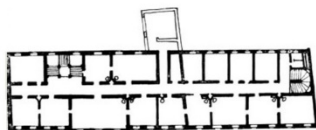

Sl. 69 Bočna fasada hrama

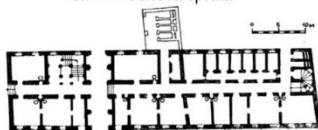

Sl.111 Pročelje

Magistrat u Zemunu

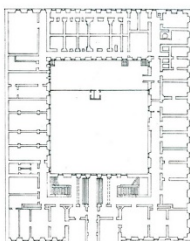

Sl.112 Osnova sprata

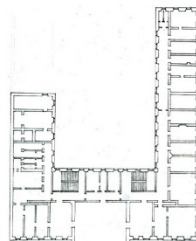
Sl.113 Osnova prizemlja

Zgrada Kurije
(danas Muzej Opštine) u Kikindi

Sl.114 Osnova prizemlja

Dokumentacija Poljoprivrednog zavoda za zaštitu sponzorske kulture Novi Sad

Sl.115 Osnova 1. sprata

Dokumentacija Poljoprivrednog zavoda za zaštitu sponzorske kulture Novi Sad

Sl.116 Pročelje

Izvor: www.skyscrapercity.com

Arhiv Srbije u Beogradu⁵

(Slike 177,178,179,180,181)

Objekat se nalazi u Beogradu, u Karnegijevoj ulici, na obodu Tašmajdanskog parka. Projektant je Nikolaj Krasnov, a zgrada je sagrađena 1925-1928. Sam objekat je okružen dvorišnim prostorom. Predprostor je od trotoara odvojen ogradom od kovanog gvožđa između zidanih stubova.

Osnova je u obliku slova T u kojoj su kombinovani jednotrakt u frontalnom traktu i dvotrakt u dvorišnom. Ulaz je pozicioniran osovinski i naznačen portikom, a stepenište vodi ka unutrašnjem holu; odatle, monumentalno stepenište se grana u dva kraka i vodi na gornji sprat, na kome su arhive i čitaonice. Na kraju dvotrakta je još jedno stepenište.

Kruta kompoziciona šema rasporeda prostorija je u saglasnosti sa opštim strogim klasicističkim izrazom. Opšti stil objekta je pozni klasicizam (ampir) petrogradske škole, sa prizvukom akademizma. Centralni portik karakterišu modifikovani toskanski stubovi sa člankovitim telom. Kompozicija je simetrična, blago stepenasto modelovana prema centralnom portiku. Bočna krila su završena rizalitima. Centralni portik takođe leži na rizalitu.

Vizuelni odnos masa punog i praznog izaziva je u korist punog. Masivnost kompozicije je ublažena raščlanjivanjem fasade i po horizontali i po vertikalima, kao i multiplikovanim elementima uokvirenih prozora. Centralni portik sa prilaznim stepeništem je izraziti podsklop, koji skoro može samostalno da egzistira. Ostatak građevine nema takvu autonomnost; čak su i bočni rizaliti fasadom istovetno obrađeni kao i bočna krila na koja se naslanjaju.

Ulaz je u osovini simetrije; ceo portik je u službi njegovog naglašavanja. Stiće se utisak da je ključni kamen iznad ulaznih vrata malo hipertrofirano, no u odnosu na celinu portika, njegova proporcija je sasvim korektna. Monumentalno stepenište nepogrešivo navodi posetioca ka ulaznim vratima. U ovoj ulozi, portik je veoma dominantan. Kao završni akcenti se mogu smatrati ključni kamen iznad ulaza, stepenište i atika sa natpisom i bočno postavljenim skulpturama.

5 Dokumentacija Zavoda za zaštitu spomenika kulture grada Beograda; Bogdan Nestorović, *Postakademizam u arhitekturi Beograda (1919-1941)*, Godišnjak grada Beograda knjiga XX, Beograd 1973., str.350; Slobodan Giša Bogunović, *Arhitektonska enciklopedija Beograda XIX i XX veka – Arhitekti*, Beograd 2005, str.882.33

U potpunosti je ispoštovana trodelna podela: bazis je u rustici, telo zgrade je u glatkom malteru a venac i atika čine završni pojas. Kompozicija je snažno ritmizirana elementima portalno uokvirenih prozora visokog prizemlja. Ovaj element svojom snagom i ritmikom duž bočnih krila uravnotežuje vizuelnu dinamiku krila i centralnog portika. Lučni prozori prvog sprata svojom reprezentativnošću pomažu ritam cele kompozicije.

Cela fasada je od veštačkog kamena, osim samog bazisa uz tlo i stepeništa koje je od prirodnog kamena. Stolarija je bojena, sem glavnih ulaznih vrata, koja su od lakirane prirodne hrastovine. Okolna ograda je od kovanog gvožđa, crno bojena. Objekat je u boji prirodnog kamena, osim bele stolarije.

Ornamentika na ovom objektu je veoma svedena; čine je triglifi, metope i gute na frizu portika, profilacija venaca i ugaoni ornament na prelomu ravni rizalita, segmentirani okviri visokog prizemlja. Od skulptura, upečatljive su figure lavova sa štitovima na ulazu i skulpture naatici portika.

Jedinstvo izraza je postignuto, pre svega ujednačenom stilskom obradom, kako portala tako i bočnih krila, iako se može reći da centralni deo izrazito dominira u kompoziciji. Harmoničnom utisku doprinosi i ujednačena segmentna obrada centralnih stubova i uokvirenih prozora prvog sprata. Blago stepenovana kompozicija, moćni centralni portal i dobro locirane skulpture, doprinose monumentalnom utisku.

Beli dvor u Beogradu⁶

(Slike 182,183,184,185)

Nalazi se u Beogradu, na Dedinju, u kompleksu kraljevskih dvorova, zajedno sa Starim dvorom i kapelom. Izgrađen je 1934-1936. godine. Projektant objekta je Aleksandar Đorđević. Naručilac je kralj Aleksandar, za potrebe princa; objekat je bio privremena rezidencija princa Pavla.

Prostorna organizacija je u obliku zasečenog pravougaonika gde se prostorije formiraju oko natkrivenog, zatvorenog atrijuma, a ulazi se iz

6 Bogdan Nestorović, *Postakademizam u arhitekturi Beograda (1919-1941)*, Godišnjak grada Beograda knjiga XX, Beograd 1973., str.365; Milan Prosen, *Graditeljski opus arhitekta Aleksandra Đorđevića (1890-1952)*, Nasleđe br. 7 Beograd 2006. str 167-203. O neuspehom konkursu za zgradu Belog dvora, videti: Snežana Toševa, *Konkurs za Beli dvor na Dedinju*, Godišnjak grada Beograda XLV-XLVI 1998-1999, str 133-149.

monumentalnih ulaza artikulisanih porticima. Gornja površina ulaznih tremova je istovremeno i terasa prostorija koji na nju gledaju. Na nivou prizemlja su dnevne aktivnosti (hol, saloni). Na prvom spratu su apartmani, a na drugom spratu je smeštaj za poslugu.

Prostorna dispozicija atrijumskog tipa i strog raspored su u saglasnosti sa duhom klasicizma na fasadi; uvođenje kontrolisane šupljine je nagovešteno u zonama ulaza, uvođenjem „rezbarskog“ metoda oblikovanja. Objekat je u duhu engleskog klasicizma sa prizvukom paladijanske odmerenosti i u potpunosti je okružen parkom najprobranijeg zelenila i uređenja. Ispred objekta je prilazni plato, a iza je parkovski uređena površina. Stubovi na ulaznom tremu su toskanski, dok su na zadnjem tremu udvojeni jonski stubovi. Pilastri na prvom spratu imaju kapitule u jonskom stilu.

Prednja fasada je sa izraženim ulaznim tremom i plitkim rizalitom na prvom spratu u obliku pročelja antičkog hrama. Zadnja fasada je kubična, sa izbačenim tremom na monumentalnom stepeništu.

Najsnažniji kontrast punog i praznog je u samim masama objekta: zasečeni oblik tela zgrade, kao i izbačeni zadnji trem, prave najveću igru svetla i senke. Sam odnos zidova i otvora je izrazito u korist zidova. Osećaj težine je izbegnut primenjenom fasadnom obradom. Malterisana je sa dodatkom belog portland cementa, tako da se telo zgrade više doživljava kao volumen, a manje kao puno telo.

Od podsklopova, veoma čitljivi su ulazni trem sa monumentalnim stepeništem i ulaznim vratima, zatim plitki frontalni rizalit u obliku pročelja antičkog hrama. Zadnji trem sa dvojnim jonskim stubovima, baluster ogradom i monumentalnim stepeništem, kao i elementi serliana na prozorima prizemlja takođe su veoma vidljivi podsklopovi.

Ulaz se nalazi u osovini simetrije zgrade; veoma je naglašen trostrukim lučnim otvorima i monumentalnim stepeništem, a kolonada toskanskih stubova i baluster na vencu trema uobličuju u potpunosti ulaznu partiju. Plitki rizalit u obliku portika antičkog hrama bi na prednjoj fasadi bio dominantna. Međutim, kako je izveden u plitkoj plastici na neki način je njegova uloga delimično umanjena izraženom ulaznom partijom. Zadnja fasada ne ostavlja mesta za sumnju – zadnji trem je izrazita dominantna kompozicije.

Trodelna podela na bazis, telo i venac je ispoštovana; bazis je od prirodnog kamena bunjaste obrade, telo fasade je malterisano malterom portland cementa sa dekorativnom plastikom, a venac je bogato profilisan i sa donje strane dekorisan nizom ornamentisanih konzola. Iznad venca je niz balustera. Prizemlje i prvi sprat su razdvojeni profilisanim pojasom koji se iznad tremova obogaćuje nizom balustera.

Objekat je veoma prijatne zagasito bele boje, osim bazisa koji je u boji prirodnog kamena. Dekorativne svetiljke i fenjeri na tremovima su od crnog kovanog gvožđa. U skladu sa načelima klasicizma, ornamentika je veoma uzdržana – svodi se na profilaciju oko prozora i dekorisani friz. Donekle se i kapiteli stubova i balusteri mogu smatrati dekoracijom, u odnosu na preovlađujuće glatke površine tela zgrade.

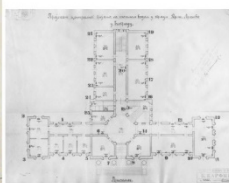
Postignuto je dostojanstvo izraza. Ceo objekat odiše uzdržanom elegancijom neopaladijanskog uticaja karakterističnog za engleski klasicizam, koji se veoma, svojim izrazom, razlikuje od ruskih klasicista.

Arhiv Srbije u Beogradu

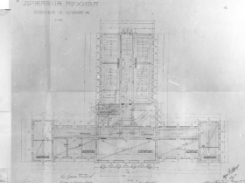
Sl. 177 Pročelje iz projekta

Izvor: www.lovost.rs

Sl. 178 Osnova prozemlja

Dokumentacija Zavoda za zaštitu
spomenika kulture grada Beograda

Sl. 179 Osnova 1.sprata

Dokumentacija Zavoda za zaštitu
spomenika kulture grada Beograda

Sl. 180 Enterijer ulaznog hola

Dokumentacija Zavoda za zaštitu
spomenika kulture grada Beograda

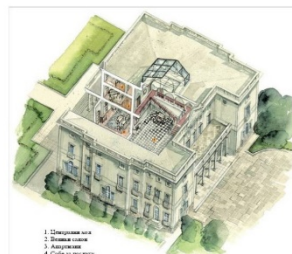
Sl. 181 Izgled pročelja

Beli dvor u Beogradu

Sl. 182 Pročelje

Izvor: www.balkanphoto.com

Sl. 183 Aksonometrijski prikaz unutrašnjosti

Sl. 184 Dvorišni izgled

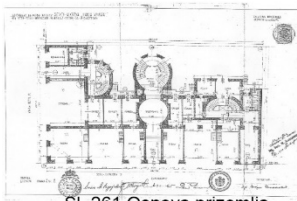
Izvor: www.skyscrapercity.com

Sl. 185 Ulazna partija

Izvor: www.skyscrapercity.com

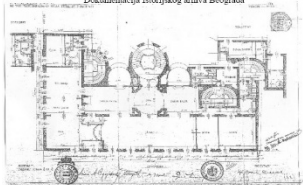
Palata aerokluba “Naša krila” u Beogradu

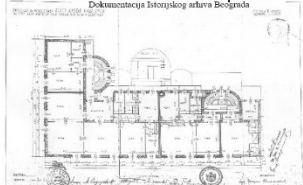
Sl. 261 Osnova prizemlja
Dokumentacija Izotipskog arhiva Beograda

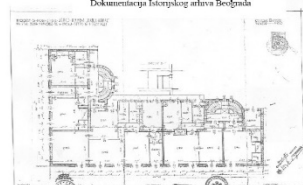
Sl. 262 Osnova mezanina
Dokumentacija Izotipskog arhiva Beograda

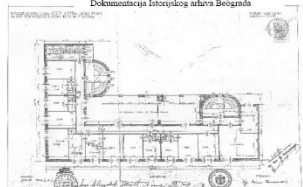
Sl. 263 Osnova 1. sprata
Dokumentacija Izotipskog arhiva Beograda

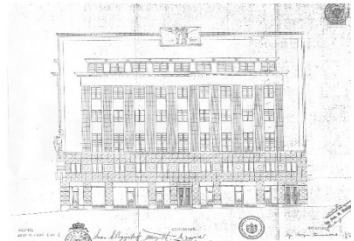
Sl. 264 Osnova 2. sprata
Dokumentacija Izotipskog arhiva Beograda

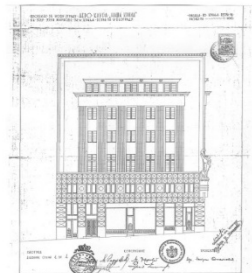
Sl. 265 Osnova 3. sprata
Dokumentacija Izotipskog arhiva Beograda

Sl. 266 Osnova potkrovlja
Dokumentacija Izotipskog arhiva Beograda

Sl. 267 Pročelje
Dokumentacija Izotipskog arhiva Beograda

Sl. 268 Bočna fasada
Dokumentacija Izotipskog arhiva Beograda

Sl. 269 Izgled sa ulica Uzun Mirkove i Kralja Petra